

La documentació sobre Catalunya del Centre des Archives Diplomatiques de Nantes

per Reis Fontanals

Els Arxius del Ministeri d'Afers Estrangers de França així com els del Ministeri de Defensa, no formen part de la xarxa dels Arxius Nacionals, sinó que són enterament autònoms. El Ministeri d'Afers Estrangers de França conserva amb plena autonomia, des de l'any 1680, la documentació relativa a les relacions internacionals del seu país.

La cura amb què l'administració francesa guarda aquests documents respon a un doble objectiu: d'una part són considerats un element important de referència que pot servir per definir la política exterior francesa i per a la bona marxa dels serveis i, d'altra banda, aquests fons constitueixen un instrument de difusió cultural destacable ja que la seva consulta està oberta als investigadors de tot arreu.

En el conjunt d'aquests arxius, el Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (CADN) és, de ben segur, el menys consultat pels investigadors. Entre altres raons, perquè fa molt pocs anys que és instal·lat. El CADN guarda una sèrie de fons documentals sobre Catalunya extraordinàriament importants i gairebé del tot desconeguts. Per aquest motiu, s'ha efectuat l'exploració de què dóna compte aquest article. Els investigadors de la història de Catalunya dels darrers dos-cents anys podran conèixer la quantitat i la qualitat de la documentació explotada que tenen al seu abast.¹

El Centre des Archives Diplomatiques de Nantes

Els Arxius del Ministeri d'Afers Estrangers de França compten actualment amb tres grans dipòsits documentals:

1. Vull expressar el meu agraïment a Mme. Agnès Masson, directora del Stage Technique International des Archives (París) i a M. Bruno Ricard, director del CADN, per les facilitats que em van donar i pel seu suport.

1. L'Arxiu del mateix Ministeri d'Afers Exteriors, al Quai d'Orsay de París, on es conserva la documentació dels serveis centrals.²

2. El Centre de Colmar (Alsàcia), on es guarden els fons dels serveis de l'administració francesa a Alemanya i Àustria després de la Segona Guerra Mundial, entre 1945 i 1955.

3. I, finalment, el dipòsit dels arxius dels centres diplomàtics i consulars francesos a l'estranger, esdevingut l'any 1987 Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (CADN).

El CADN conserva essencialment els fons repatriats de les ambaixades, els dels consolats, els dels serveis culturals i de cooperació francesa a l'estranger, els de les representacions permanents de França als organismes internacionals i els arxius de certes administracions franceses en els protectorats (Marroc, Tunísia, Síria i Líban). La documentació pertanyent a les antigues colònies i la de l'Algèria francesa, en canvi, es conserva als Arxius Nacionals, tant a París com, sobretot, al Centre dels Arxius d'Ultramar, a Aix-en-Provence.

Els fons que es conserven al CADN es remunten al segle XVI, quan es van crear els primers consolats permanents a Llevant i Berberia. La xarxa diplomàtica francesa es va estendre progressivament per Europa, després per Amèrica del Nord, quan es van independitzar les colònies britàniques, més tard per Amèrica del Sud, en desfer-se els imperis colonials espanyol i portuguès, i finalment per Àsia i Àfrica.

A Nantes, es conserven més de 300 arxius repatriats dels consolats i ambaixades francesos; alguns formats per milers d'expedients, i altres que conserven tan sols alguns vestigis. Malgrat els canvis en l'estructura diplomàtica francesa, el sorgiment de nous estats o la reducció del nombre de consolats, a Nantes es poden trobar sèries documentals procedents de tots aquells llocs on França ha tingut una representació en algun moment de la seva història, encara que actualment estigui tancada.

Els fons del CADN ocupen 22 km lineals i els seus instruments de descripció, quan els tenen, figuren en una publicació que s'actualitza cada any.³ Tots els inventaris que s'elaboren, inclosos els més sumaris, es poden consultar també a l'Arxiu del Ministeri, al Quai d'Orsay. El CADN és encara un centre viu que incrementa els seus fons al ritme de les repatriacions fetes regularment des de totes les zones del món on existeix representació diplomàtica de França.

Els fons conservats a Nantes són d'una riquesa excepcional: contenen la correspondència política, comercial i cultural de les ambaixades i consolats amb el seu Ministeri, materials que es poden trobar igualment al Quai d'Orsay. Però,

2. Algunes sèries d'aquests documents, administratives, tècniques o culturals, foren transferides a Nantes entre els anys 1970 i 1980 com, per exemple, els fons del Service des Oeuvres Françaises a l'estranger entre les dues guerres europees.

3. Ministère des Affaires Étrangères. Direction des Archives, *Centre des Archives Diplomatiques de Nantes. État général des fonds*, Nantes, 1999. Igualment, la pàgina web del CADN (<http://www.france.diplomatie.fr/archives/>) aporta informació d'interès sobre el centre i els seus fons, permet fer algunes recerques i inclou notícia de les publicacions d'obres generals i dels inventaris i repertoris existents sobre els arxius diplomàtics.

també hi ha la correspondència intercanviada amb els restants òrgans administratius francesos —que, per tant, no es troben als arxius del Ministeri—, així com la correspondència amb els altres centres diplomàtics i consulars francesos al mateix país o a d'altres països i tot allò que fa referència a les relacions amb les autoritats estatals, regionals i locals del país on aquelles dependències són instal·lades.

A més, hom pot trobar nombrosíssims expedients sobre qüestions polítiques, comercials, marítimes, religioses o culturals i la documentació referent a la colònia francesa de cada territori, com són les matriculacions, el registre, els documents notariais o els assumptes militars.

La riquesa de la documentació catalana conservada al CADN, procedent del Consolat de França a Barcelona i dels diferents viceconsolats i agències que van existir durant els segles XIX i XX a Catalunya, i el seu desconeixement per part dels investigadors m'ha suggerit l'interès de publicar una relació sumària dels importants fons que s'hi conserven.

Aquests documents aporten informacions de gran interès sobre la vida política i social de Catalunya, dades del comerç exterior, del contraban i del corsarisme, notícies sobre la navegació, la indústria o la sanitat, i repertoris i molts altres materials sobre els francesos que hi visqueren en determinades èpoques; igualment considero molt significativa la interpretació que de la nostra història econòmica, política i social van fer els representants de França que, per la seva mateixa condició, es veien obligats a estar ben informats d'allò que passava a Catalunya i que podia afectar els interessos de la població francesa que s'hi havia establert.

Presento, doncs, notícia bastant sistemàtica de les sèries documentals que tenen relació amb la història de Catalunya, no tan sols les procedents del Consolat de Barcelona, sinó també dels fons de les agències consulars i viceconsolats de Catalunya i de la documentació catalana, molt important, que es troba dins les sèries de l'Ambaixada de Madrid.

L'arxiu del Consolat de França a Barcelona

Els fons documentals que integraven l'arxiu del Consolat a Barcelona van ésser tramesos a França en cinc etapes:

1. Va arribar inicialment a París un lligall que contenia les minutes de la correspondència del Consolat de Barcelona amb la Direction Commerciale durant l'any 1863. Aquesta primera tramesa, feta en data indeterminada, fou inventariada l'any 1932.

2. Una segona, integrada per 125 registres i 26 lligalls o caixes, fou enviada entre juliol i agost de 1972. Els llistats de transferència són fins avui els únics instruments de descripció d'aquests fons.

3. L'any 1979 es varen trametre 92 caixes i uns 10 registres entre els quals hi havia 43 caixes sobre la guerra civil de 1936-1939 i els documents dels viceconsolats suprimits de Portbou, Terrassa i Tarragona.

4. Durant l'any 1980 es va produir un nou repatriament en quatre fases que constava de 46 caixes amb fons antics, corresponents al segle XIX, oblidats en trameses anteriors juntament amb altres fons més recents.

5. Finalment, entre 1996 i 1997 es va fer un repatriament de 127 dossiers que abasten des de l'any 1768 fins al 1965. Hi ha, però, només un expedient de 1768. La major part del material pertany al segle XX.

Aquestes transferències estan ordenades en 6 sèries (A, B, C, D, E i F) que no segueixen necessàriament l'ordre de les repatriacions. Algunes de les sèries citades, especialment interessants per a Catalunya (com ara les sèries B i C), no tenen encara inventari, cosa que obliga a esperar un temps per poder-les consultar.

SÈRIE A

Vol recollir la documentació anterior a 1918 començant per la més antiga, que data de 1717. Conté 151 registres⁴ molt ben conservats i complets dels segles XIX i XX. El segle XVIII té algunes llacunes que es poden omplir consultant la documentació consular d'aquesta època que es conserva als Arxius Nacionals.⁵ Per completar el segle XX, es pot veure també la correspondència comercial i consular que es guarda a l'Arxiu del Ministeri d'Afers Estrangers.⁶

La desaparició d'alguns registres que constaven en un antic inventari de 1872, com són els registres de passaports des de 1807 o els registres d'expedicions de naus des de 1742, mostra que aquests documents van patir algunes destruccions.

Els registres de la primera meitat del segle XIX inclouen, segons els anys, les cartes dels cònsols a les autoritats franceses i a les autoritats espanyoles. També hi ha la correspondència adreçada al Ministeri d'Afers Estrangers i a altres diferents ministeris francesos. Aquesta documentació es troba tant entre la sèrie general com en els registres de correspondència particular, de manera que els investigadors han de consultar totes dues sèries si volen tenir una visió completa d'aquest període.

Hi ha també correspondència amb l'ambaixada de França a Madrid i amb els vicecònsols de Tarragona, Palamós, Roses, Sant Carles de la Ràpita, l'Escala, Lleida, Maó, Figueres, Benicarló i altres llocs del País Valencià. Es poden consultar, així mateix, les actes del registre civil i les matriculacions, que són una font de primera mà per conèixer la colònia francesa a Catalunya, l'estat civil, les professions o el lloc d'origen dels francesos inscrits.

Per posar alguns exemples del que es troba entre els documents d'aquesta sèrie, hi ha un conjunt de registres de correspondència amb la Prefectura dels

4. El catàleg, però, dona la dada errònia de 147. Pel juny de l'any 1999 s'havien microfilmats els registres entre l'1 i el 13 i entre el 43 i el 122.

5. Cotes AE BI 178-196, anys 1670-1791.

6. Arxiu del Quai d'Orsay, París; cotes CCC 20 a 50, anys 1792-1901.

Pirineus Orientals amb informacions sobre persones i notícies sobre les guerres carlines i els danys que ocasionaven als interessos francesos.

A la caixa 82 (1781-1786) es descriuen preus de productes de diverses cases comercials; s'hi inclou igualment un informe del francès Louis Cotton que va viatjar a Catalunya ressenyant els principals fabricants d'indianes, els articles, les qualitats i els preus, per mirar d'introduir-se en el mercat català.

També s'hi troba abundant informació sobre qüestions marítimes i de tràfic comercial que es poden completar consultant, als Arxius Nacionals de París, els estats de navegació del port de Barcelona en el període entre 1783 i 1806.⁷

Continuant amb els afers marítics, en aquesta sèrie A s'hi conserva la correspondència dels anys 1823 i 1824 entre la Commission des Prises establerta a Catalunya i el Ministeri de Marina i de les Colònies francès, ja que el cònsol de Barcelona era al mateix temps el vicepresident de l'esmentada comissió. S'hi troben documents sobre captures de vaixells, declaracions de capitans o narracions de naufragis. Hi ha també tres registres de comptabilitat d'una companyia de comerç de Barcelona, Just Cosmes-Bergasse i Cia., entre els anys 1861 i 1894, a més de les llistes de francesos establerts a Catalunya de diversos anys.

Aquesta sèrie A disposa d'un repertori numèric d'una extensió de 17 pàgines que el descriu, elaborat l'any 1988 per la conservadora de patrimoni Elisabeth de Grimoüard-Caude.

SÈRIE B

La sèrie B consta de 92 caixes i 10 registres dels segles XIX i XX que corresponen a la tercera repatriació feta l'any 1979. No té fet l'inventari, però se sap que hi ha 43 caixes de la guerra civil espanyola i els arxius dels viceconsolats suprimits de Portbou, Terrassa i Tarragona.

SÈRIE C

Aquesta sèrie no té inventari pròpiament dit, sinó 4 llistats de transferències. Consta de 46 caixes amb documents dels segles XIX i XX i correspon a una repatriació feta l'any 1980 per l'arxivera en missió Mme. Pozzo di Borgo.

SÈRIE D

Aquesta sèrie abraça el període cronològic de 1713 a 1917 i correspon als arxius repatriats el 1972 juntament amb el lligall de correspondència amb la

7. ANF cotes: AE BIII 349 (1783-1788), 350 (any X); i 352 (any XII-1806).

Direction Commerciale de 1863, inventariada el 1932 i abans esmentada. Conté, també, alguns antics dossiers repatriats el 1980: llistes de francesos establerts a Catalunya, registre de submissions a la llei del *senatus consulte de floreal* de l'any 10, acords entre Espanya i França, etc.

Consta de 29 caixes i existeix un inventari sumari fet per Elisabeth de Grimoüard-Caude, elaborat l'any 1988, però refet l'any 1989, quan es van descobrir diversos documents de l'antic règim i del període revolucionari entre els papers del darrer repatriament de 1980. Conté els documents anteriors a la Primera Guerra Mundial, essencialment dossiers de correspondència amb les autoritats espanyoles, les administracions franceses i el Ministeri d'Afers Estrangers del segle XIX.

Del segle XVIII, hi ha correspondència amb les autoritats espanyoles (caixes 7, 9, 11 i 12), amb les franceses (caixa 28) i altres direccions del Ministeri durant la Revolució (caixes 18 i 19), així com dossiers relatius a qüestions de cancelleria (caixes 27 a 29) sobre assumptes més concretes, com són els registres de deliberacions, els expedients successoris, indemnitzacions, captures, correspondència de particulars, enquestes, memòries o informes adreçats als representants de França.

SÈRIE E

La major part d'aquesta sèrie repatriada els anys 1996 i 1997 correspon a documents del segle XX referents sobretot a reunions i activitats diverses de la colònia francesa. Hi ha, però, bastants registres de correspondència rebuda i enviada i un expedient, el número 57, titulat: «Le catalanisme. Méthodes policières. 1944-1965 / 1957-1965».⁸ Els 127 dossiers ocupen un total de 13,8 metres lineals i es poden consultar, de forma restringida, a partir d'una relació mecanografiada dels expedients.

Els viceconsolats i les agències consulars

França va establir diversos viceconsolats a Catalunya que no sempre van estar oberts o que van passar per diferents etapes i van alternar les seves funcions.

BARCELONA

El Consolat de Barcelona va funcionar també com a agència consular en diversos períodes. D'aquestes etapes, es conserven tres volums de documentació que van de l'any 1863 al 1906. Tots tres estan microfilmats i disposen com a

8. Signatures: FP1/3 i FP1/3 1.

instrument descriptiu d'un repertori numèric mecanografiat fet per Pascal Even al gener de 1989.

PALAMÓS

Aquest port de la costa catalana fou viceconsolat i després agència consular. Es conserva al CADN un fons de 163 expedients entre les dates límit de 1819 i 1987. Hi ha un repertori numèric de 13 pàgines mecanografiades per a la seva consulta, realitzat al mateix CADN l'any 1998 per Vincent Gallais.

Consta aquest fons de 30 expedients de correspondència rebuda i enviada amb el cònsol de Barcelona; 19 expedients de correspondència amb les autoritats locals i les administracions consulars franceses i estrangeres entre 1823 i 1834; 27 dossiers temàtics amb circulars i reglaments i amb assumptes militars, marítims, sanitaris i socials; 54 expedients sobre la colònia francesa, amb matriculacions, passaports, visats, certificats, actes notariais i legalització de signatures; 24 expedients de comptabilitat entre 1821 i 1921; i un suplement de 9 expedients d'assumpes diversos que van arribar en una repatriació més tardana.

ROSES

El Viceconsolat de Roses té només un registre sense data i sense inventari, per tant no consultable.

TERRASSA

Fou Agència Consular i més tard Viceconsolat. Es conserven al CADN només cinc registres i un lligall que tenen les dates límit de 1917 i 1920. El fons no està inventariat.

TARRAGONA

L'Agència Consular de Tarragona fou creada durant la primera meitat del segle XIX i transformada en Viceconsolat dependent del Consolat de Barcelona en data indeterminada. L'any 1914 es va reconvertir en Agència Consular i el 1978 l'agent consular es va substituir per un cònsol honorari.

La documentació de Tarragona que va de 1837 a 1942, fou repatriada el novembre de 1992 i ocupa 4 metres lineals.

El fons és coherent des de principis del segle XX, però les sèries més completes es refereixen a les relacions comercials francoespanyoles —comerç de vins, olis i fruits secs—, a l'acció cultural i a la colònia francesa de Tarragona. Hi ha

correspondència amb el Consolat de Barcelona i amb altres consolats d'Espanya, juntament amb correu intercanviat amb les autoritats locals i amb particulars.

S'hi troben informes sobre la situació política interna d'Espanya entre 1899 i 1938 i sobre contraban, servei militar, anarquisme, catalanisme i guerra civil els anys 1937 i 1938, juntament amb expedients sobre la família reial, la guerra del Marroc o les relacions amb França. Hi ha altra documentació sobre temes econòmics i comercials com són informes, dades del comerç francès a Tarragona, fires, exposicions i duanes, afers marítims i de navegació del període 1885-1942, assumptes sanitaris, culturals i socials com ara catàstrofes naturals, vagues, estadístiques de mortalitat a Tarragona, epidèmies, indigents, demandes de treball, ensenyament del francès i escoles franceses, etc. entre 1901 i 1942, i 17 dossiers nominatius sobre la colònia francesa de Tarragona, entre 1837 i 1842, amb certificats de vida i de nacionalitat, legalitzacions o qüestions de beneficència. Aquest fons disposa d'un repertori numèric elaborat per Christine Rabouin l'any 1993.

Els documents catalans dels arxius de l'Ambaixada de França a Madrid

El fons de l'Ambaixada de França a Madrid consta de 6 sèries (A, B, C, D, E i F) i 21 volums de registres de correspondència.

SÈRIE A

Els documents foren enviats a França l'any 1864. Existeix un inventari manuscrit fet al segle XIX. Consta de 221 caixes de les quals 188 són del segle XVIII i 31 del segle XX.⁹ Les dates límit són 1701 i 1813. Aquesta interessant sèrie conté correspondència entre el cònsol general a Barcelona i l'ambaixador a Madrid. Tracta qüestions de comerç, de navegació, de relacions polítiques o tractats de pau i de comerç. Hi ha notícies de corsaris (1733) i de la guerra entre França i Anglaterra. Es parla del setge de Barcelona de 1705 (caixa 4) o de la guerra a Catalunya els anys 1712 i 1713 (caixes 12 i 13) i de les violències contra els francesos a València.

L'any 1713, Barcelona es preparava per al setge de l'exèrcit borbònic i el cònsol francès Dupin escrivia des de Tarragona a l'ambaixador Bonac qualificant l'actitud dels barcelonins d'errònia i temerària. S'adjunta la còpia sense firmes d'una carta de protesta de la noblesa catalana contra l'actitud dels habitants de Barcelona i d'adhesió a la nova casa reial. Hi ha també documents sobre l'*asiento de*

9. En manquen dues.

negros que cedia a una companyia britànica la introducció d'esclaus negres en l'Amèrica espanyola (1713).¹⁰

En aquesta sèrie hi ha poca documentació catalana; la major part es refereix a altres consolats com el de Cadis, entre la qual destaca la llista dels comerciants francesos de la ciutat que, unint-se a l'esforç de la seva nació, participaren en la contribució patriòtica imposada per Necker l'any 1789 per fer front a la fallida de l'Estat.

Posant un altre exemple del contingut de la sèrie A, en la caixa 221 (anys 1812 i 1813) apareix la llista dels quadres enviats per Josep I al seu germà, l'emperador Bonaparte, per mitjà del comte de Laforest, ambaixador francès a Espanya. Es tractava de 50 quadres de l'escola espanyola, seleccionats pels «savis» Cladera i Napoli, i estaven destinats a una de les sales del Museu Napoleó, nom que va rebre el museu del Louvre en aquell temps.

SÈRIE B

Consta de 593 expedients numerats fins al 584 que abasten de l'any 1813 al 1939. La sèrie està inventariada i comprèn una subsèrie de «Guerra Civil» que té també inventari amb una nota manuscrita advertint que els fons de Barcelona s'han perdut. Hi ha 11 caixes de correspondència entre l'Ambaixada de Madrid i el Consolat de Barcelona entre els anys 1815 i 1907 (caixes 54 a 64).

Algunes notícies destacades entre els documents d'aquesta sèrie: l'any 1827 eren detinguts a Barcelona una sèrie de francesos acusats de francmaçons (caixa 259); J. Michelet demanava a l'Arxiu de la Corona d'Aragó el dossier de la cèlebre causa «els Templers»; l'any 1839, M. Böhl de Faber, cònsol d'Hamburg a Cadis, feia llegat a la Biblioteca d'Estrasburg, la seva ciutat natal, d'una col·lecció de 1.629 llibres espanyols que eren, segons la notícia, extraordinàriament valuosos. El mateix any, Derosne i Charles Cail, denominats «mecànics de París», demanen una patent per a una màquina de vapor de gran simplicitat que han inventat.

La resta conté essencialment expedients de reclamacions, assumptes de contraban, pirateria, plagues agrícoles, comerç, estadístiques, incidents fronterers, ferrocarrils, tractats de pau i de comerç, tràfic d'esclaus, crims i altres delictes, qüestions sanitàries, etc. Hi ha també molta documentació sobre el Marroc.

10. Al marge d'alguns documents, s'hi troba l'imprès *Assiento ajustado entre las dos magestades Catholica y Bretanica sobre encargarse la Compañia de Inglaterra de la introducción de esclavos negros en la América española por tiempo de treinta años, que empezarán a correr en primero de mayo del presente de mil setecientos y treze y cumpliran otro tal día del de mil setecientos y quarenta y tres*.

SÈRIE C

Consta de 615 carpetes i 144 volums que abracen entre els anys 1918 i 1944. Existeix un repertori numèric fet pel CADN al gener de 1988, de 9 pàgines mecanografiades per als 144 volums i un inventari mecanografiat per a les 615 caixes, fet a Madrid *in situ*. Es tracta d'una col·lecció cronològica de la correspondència enviada, de les notes verbals i dels registres de correspondència rebuda per l'Ambaixada francesa entre 1919 i 1944.

Aquests volums inventariats foren repatriats el desembre de 1986. Estan relligats fins al núm. 37 i han estat microfilmats fins al núm. 105, però no els següents que contenen la correspondència rebuda (núms. 106 a 144). Hi ha 5 registres de la correspondència enviada a Barcelona entre 1939 (núm. 140) i l'agost de 1944 (núm. 144).

La documentació sobre Catalunya no és molt abundant:

- * 1919-1931, qüestió catalana. Dossier general.
- * 1932-1942, qüestió catalana. Dossier general (cont.). Discussió de l'Estatut d'Autonomia català. Moviment pancatalà. Viatge a França del president Companys. Moviment insurreccional català (1934-1935). Situació de Catalunya per a les societats de banca estrangera (1936).
- * 1918-1920, socialisme a Espanya.
- * 1931-1936, socialisme a Espanya (cont.). Panorama polític i sindical de la classe obrera a Catalunya (1935). Programa del Front Popular. Eleccions legislatives de febrer de 1936. Reintegració dels obrers despatxats per motius polítics (1936). Control obrer (1931-1932).
- * 1934, projecte de reforma agrària a Catalunya.
- * 1934-1936, vagues, desordres, assassinats i atemptats a Barcelona.

SÈRIE D

Està formada per 407 expedients entre 1797 i 1939, dels quals només els 313 primers són inventariats.

SÈRIE E

En aquesta sèrie es guarden els fons de l'agregat comercial durant només vuit anys. Ocupa 97 caixes entre 1915 i 1922. S'hi troba correspondència, estadístiques, qüestions de comerç de vins, indústria tèxtil, metalls, permisos d'importació i d'exportació, acords econòmics de comerç entre Espanya i els països aliats, transports, navegació, moviment ferroviari, etc.

SÈRIE F

Consta de 1.482 expedients numerats que van de 1943 a 1978, dels quals hi ha una relació feta a l'Ambaixada entre 1988 i 1997. Finalment, hi ha els registres de correspondència entre 1814 i 1920, 239 dels quals són descrits en un inventari manuscrit provisional. Els volums no estan numerats.

Conclusió

El CADN recull una informació molt abundant i molt valuosa per a la història de Catalunya. Per la importància de la població francesa resident, pel caràcter fronterer amb el país veí i pel desenvolupament econòmic i social català, l'aparell diplomàtic francès ha tingut sempre una atenció especial sobre els esdeveniments ocorreguts a Catalunya. El Consolat ha estat, sens dubte, el millor observador extern de la vida catalana contemporània.

La documentació conservada al CADN constitueix un dels fons importants de la història del país. Si la correspondència política i comercial dels cònsols amb el Ministeri, dipositada al Quai d'Orsay, ha estat àmpliament utilitzada pels historiadors, la documentació recollida a Nantes no n'ha estat gens.

El CADN, d'altra banda, encara donarà algunes sorpreses. Les diverses sèries documentals del Consolat de Barcelona i d'alguns viceconsolats podrien ser fons de gran interès. La documentació del Consolat de Madrid, actualment en curs de processament, pot conservar materials importants per a Catalunya. Consta de 120 paquets que van de l'any 1795 al 1984. També hi ha els documents del servei cultural de l'Ambaixada francesa a Madrid que ocupen 275 caixes, de les quals només 50 estan inventariades, i contenen correspondència enviada, consultable de forma restringida.

En resum, els fons del CADN contenen documents d'un innegable interès per a Catalunya. Abracen un ampli ventall cronològic i toquen múltiples àmbits temàtics. La seva consulta ofereix als investigadors la possibilitat d'introduir-se en una documentació molt diversa i de gran qualitat que pràcticament no ha estat consultada pels estudiosos de la història catalana.

Bibliografia

- BASCHET, A., *Histoire du dépôt des Archives des Affaires étrangères*, París, 1875.
 DEGROS, M., «Les créations des postes diplomatiques et consulaires français de 1815 a 1870», *Revue d'Histoire Diplomatique*, 1986.
 Ministère des Affaires Étrangères, *Les archives du ministère des Relations extérieures depuis l'origine: histoire et guide*, Imprimerie Nationale, París, 1984-1985, 2 vols.

Ministère des Affaires Étrangères, *État général des inventaires des Archives diplomatiques*, Imprimerie Nationale, Paris, 1987.

Ministère des Affaires Étrangères. Direction des Archives, *Centre des Archives Diplomatiques de Nantes. État Général des fonds*, 1999.